

Edukacja zdalna w czasie pandemii COVID-19 w doświadczeniach polskich uczniów i uczennic: codzienność i wizja przyszłości szkoły

Streszczenie: Badania były prowadzone w czasie pandemii COVID-19 na grupie 1955 uczniów i uczennic polskich szkół. Celem badania było poznanie szkolnych doświadczeń dzieci i młodzieży. Wyniki wskazują przede wszystkim na brak higieny cyfrowej, ale też ogólne zadowolenie respondentów z edukacji zdalnej i uwzględnianie jej elementów w wizji szkoły przyszłości. Różnice doświadczeń chłopców i dziewcząt oraz osób uczących się na wsiach i w miastach są przesłanką do interpretacji uzyskanych wyników w kierunku pogłębiania przez edukację zdalną istniejących wcześniej nierówności.

Słowa kluczowe: uczenie się na odległość, polska szkoła, doświadczenia szkolne, koronawirus

Wprowadzenie

Edukacja zdalna w Polsce przed pandemią COVID-19 nie była powszechnie praktykowana, a o jej wykorzystaniu mówiło się raczej w odniesieniu do dorosłych, niż dzieci i młodzieży, zwracając uwagę na szanse, jakie przynosi ona w kontekście równego dostępu do formalnych i nieformalnych ścieżek uczenia się (Gałas i Nowak, 2007; Jakubczak, 2008; Kopciał, 2013). W marcu 2020 roku kształcenie na odległość zostało wprowadzone w polskich szkołach rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej jako odpowiedź na potrzebę zmiany sposobu działania szkół w okresie pandemii.

Czas pandemii COVID-19, ze względu na liczne ograniczenia w funkcjonowaniu zawodowym i prywatnym Polaków, zmienił jakość życia wielu ro-

dzin (Milska i in., 2021; Drozdowski i in., 2020). Zdalna edukacja w szkołach, a potem także zamknięcie przedszkoli, były to kolejne problemy, z którymi rodzice i opiekunowie musieli się zmierzyć. Nauczycielki i nauczyciele z kolei niezależnie od własnych dotychczasowych kompetencji musieli przenieść proces wychowawczy i dydaktyczny do sieci. Na poziomie ministerialnym, ale też w praktyce każdej edukacyjnej placówki szukano odpowiedzi na pytania związane z przebiegiem w nowych warunkach egzaminów, sprawowania opieki nad młodszymi dziećmi, a także sposobów zachowania ciągłości efektywnej pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

W medialnym dyskursie o szkole pojawiały się zarówno negatywne przykłady związane z realizacją zadań szkoły, jak i pozytywne. Do tych drugich można zaliczyć choćby akcję „Zaproś mnie na swoją lekcję” (Przybysz-Gardysz, 2020), w ramach której specjaliści z różnych dziedzin łączyli się z klasami i opowiadali o swoich pasjach lub pracy, nagrywanie przez szkoły klipów w ramach #Hot16Challenge² czy historie pokazujące, że edukacja zdalna była okazją do budowania, z wykorzystaniem potencjału nowej sytuacji, relacji nauczycieli i uczniów (Pyżalski, 2020).

Od początku pandemii prowadzono wiele badań kształcenia na odległość. Wśród wniosków szczególną rolę odgrywają wątki: zaburzonych relacji rówieśniczych (zob. np. Ptaszek i in., 2020), pogłębiających się problemów zdrowotnych, szczególnie w zakresie zdrowia psychicznego (zob. np. Bieganska-Skóra i Pankowska, 2020) czy też braku higieny cyfrowej (zob. np. Ptaszek i in., 2020). Wśród pozytywnych konsekwencji pracy szkół w trybie zdalnych można wyróżnić podniesienie się nauczycielskich kompetencji (zob. np. Jaskulska i Jankowiak, 2020; Krauze-Sikorska i in., 2020).

Badanie unikatowej sytuacji, w jakiej znalazł się świat o czasie pandemii COVID-19 pozwala nie tylko na diagnozę stanu obecnego, ale też na stawianie prognoz i zaleceń dla edukacji zarówno w zdalnych jej formach, jak i w dalszej przyszłości, na którą będą rzutować aktualne wydarzenia. Prezentowany przez nas w tym tekście raport badawczy naświetla kilka wątków codzienności szkolnej uczniów i uczennic w Polsce, wskazując na kontekstowe zróżnicowanie ich doświadczeń (na przykład osób uczących się w miastach

¹ Akcja internetowa, w ramach której zbierano fundusze na rzecz personelu medycznego, w celu wsparcia go w walce z koronawirusem, organizowana w serwisie siepomaga.pl. Wiele filmów nagranych przez szkoły można znaleźć na ich stronach internetowych i profilach szkół w mediach społecznościowych, np.: <https://www.facebook.com/watch/?v=2544944662486150>, <https://www.facebook.com/watch/?v=1133469713704716>.

i na wsiach), a także – ze względu na to, że badania zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie – co może być przyczynkiem do analiz porównawczych, wpisując się w ogólnoswiatowy dyskurs nad edukacją w czasie pandemicznego kryzysu.

Badania prowadziliśmy pod koniec roku szkolnego 2020/2021. Ich celem było poznanie szkolnych doświadczeń uczniów i uczennic w zakresie oceny trudności technicznego wymiaru edukacji zdalnej, organizacji nauki i czasu wolnego, relacji z ludźmi, zaangażowania w lekcje i w naukę, możliwości uzyskania pomocy, samopoczucia, a także określenie, jak w okresie pandemii zmieniała się w ocenie uczniów szkoła i jak wyobrażają sobie oni jej przyszłość.

Metody

Uczestniczki i uczestnicy

Badanie zostało przeprowadzone na reprezentatywnej próbie polskich uczniów i uczennic. Do badań kwalifikowane były osoby korzystające z dziennika elektronicznego UONET+ tworzonego przez VULCAN. Kwestionariusz był aktywny na przełomie maja i czerwca 2021 roku. Wypełniło go 1955 ochotników w wieku od 9 do 20 lat uczących się w szkołach podstawowych w klasach 4–8 i szkołach średnich w klasach 1–4. Dobór do grupy badanej był więc celowy (uczniowie i uczennice korzystający z dziennika elektronicznego firmy VULCAN). Badani zostali poinformowani o celu badania, o tym, do kogo jest kierowane, a także o prawach uczestników badań i o poufności zbieranych danych.

Grupa badana była zbalansowana pod względem podstawowych cech, takich jak płeć czy miejsce zamieszkania. Respondenci uczyli się zarówno w szkołach znajdujących się na wsiach, jak i w małych i dużych miastach (tabela 1).

Tabela 1. Charakterystyka socjodemograficzna uczniów i uczennic

	Cechy badanej grupy	N	%
Płeć	Dziewczyna	903	46,2
	Chłopak	846	43,3
	Nie chcę podawać	206	10,5

	Cechy badanej grupy	N	%
Wiek	9–12 lat	275	14,1
	13–15 lat	591	30,2
	16–17 lat	654	33,5
	18–20 lat	263	13,5
	Brak danych	172	8,8
Miejsce zamieszkania	Wieś	789	40,4
	Małe Miasto	681	34,8
	Duże Miasto	485	24,8
Lokalizacja szkoły	Wieś	286	14,6
	Małe Miasto	1 014	51,9
	Duże Miasto	655	33,5

Źródło: opracowanie własne.

Narzędzie

Kwestionariusz został zaimplementowany do środowiska WebAnkieta (hwww.webankieta.pl). Składał się z 26 pytań oraz metryczki.

Operacjonalizacja zmiennych

W prezentowanym tekście analizujemy wybrane wymiary szkolnych doświadczeń: ocenę własnych trudności technicznych związanych z kształceniem zdalnym, ocenę trudności technicznych nauczycielek i nauczycieli, dzienną liczbę godzin przed ekranem komputera/telefonu/tabletu, ocenę edukacji zdalnej oraz wizję szkoły (stacjonarnej/hybrydowej/zdalnej) w dalszej i bliższej przyszłości.

Analiza danych

Zebrane dane poddaliśmy analizie statystycznej przy użyciu pakietu statystycznego SPSS for Windows (wersja 27). Wykorzystaliśmy statystyki opisowe, analizy częstości, testy istotności różnic (test niezależności chi-kwadrat).

Wyniki

Wybrane wymiary doświadczeń szkolnych w czasie pandemii

Opinie uczniów i uczennic na temat trudności technicznych związanych z kształceniem zdalnym

Uczestnicy badania odnosili się do dwóch stwierdzeń, które określają, na ile dla uczniów i nauczycieli (w opinii uczniów) edukacja zdalna była skomplikowana pod względem technicznym (tabela 2).

Tabela 2. Ocena własnych i nauczycielskich trudności technicznych związanych z kształceniem zdalnym

Opinia uczniów i uczennic o poziomie trudności technicznych związanych kształceniem zdalnym		%	N
Czy gdy uczysz się poprzez komputer, tablet lub telefon, to uczenie się jest bardziej skomplikowane?	Tak, bo często nie umiem różnych rzeczy obsłużyć	4,87	95
	Tak, ale ogólnie daję radę	26,55	518
	Nie, choć czasem mam problemy z obsługą czegoś	15,79	308
	Nie, bo prawie zawsze wiem, jak wszystkiego używać	52,79	1 030
Nauczanie zdalne może być też skomplikowane dla nauczycieli. Czy odpowiada Ci jak poradzili sobie Twoi nauczyciele ucząc Cię przez Internet?	Tak, większość z nich radzi sobie dobrze i nie widziałem/am, by mieli z czymś problem	20,09	392
	Raczej tak. Mają jakieś problemy, ale ogólnie raczej sobie radzą	64,79	1 264
	Raczej nie. Większość ma problemy i często nie radzą sobie z obsługą różnych rzeczy	11,94	233
	Nie, w zasadzie żaden nauczyciel nie radzi sobie i ciągle mieli jakieś problemy	3,18	62

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa uczniów i uczennic nie miała żadnych problemów technicznych związanych z nauką zdalną. Tylko 5 na 100 napotykało poważniejsze problemy w tym zakresie.

Uczestnicy badania są w bardzo wysokim stopniu przekonani o tym, że ich nauczycielki i nauczyciele bardzo dobrze poradzili sobie z techniczną stroną kształcenia zdalnego.

Dzienna liczba godzin przed ekranem komputera/telefonu/tabletu

Kolejny blok pytań dotyczył czasu, który badane osoby spędzały przez komputerem lub korzystając z tabletu/telefonu w czasie edukacji zdalnej (tabela 3).

Tabela 3. Dzienna liczba godzin przed ekranem komputera/telefonu/tabletu

Gdy nauka jest zdalna: ile godzin dziennie spędzasz przy komputerze/telefonie/tablecie?	Ucząc się i robiąc zadania domowe		W ramach czasu wolnego	
	%	N	%	N
W ciągu typowego dnia szkolnego (od poniedziałku do piątku)				
mniej niż 1 godz./dzień	2,77	54	17,99	351
powyżej 1 godz. do 3 godz./dzień	5,95	116	35,62	695
powyżej 3 godz. do 5 godz./dzień	15,84	309	23,01	449
powyżej 5 godz. do 8 godz./dzień	40,75	795	12,51	244
powyżej 8 godz./dzień	34,70	677	10,87	212
W czasie weekendu	%	N	%	N
mniej niż 1 godz./dzień	31,42	613	16,71	326
powyżej 1 godz. do 3 godz./dzień	38,39	749	31,73	619
powyżej 3 godz. do 5 godz./dzień	17,27	337	22,40	437
powyżej 5 godz. do 8 godz./dzień	7,89	154	13,84	270
powyżej 8 godz./dzień	5,02	98	15,33	299

Źródło: opracowanie własne.

Bardzo duża była dzienna liczba godzin spędzanych przez uczniów przed ekranami. W czasie, gdy szkoła była w trybie zdalnym, na naukę w tygodniu szkolnym 34% uczniów i uczennic przeznaczało więcej niż 8 godzin dziennie, a 41% od 5 do 8 godzin. Podczas weekendu także siadano do komputerów, aby robić lekcje i się uczyć – najczęściej na czas od jednej do trzech godzin. Komputer i inne sprzęty elektroniczne towarzyszyły też uczniom i uczennicom w czasie wolnym od zajęć szkolnych i odrabiania prac domowych.

Ocena edukacji zdalnej i wizja szkoły w dalszej i bliższej przyszłości

Odpowiedzi na pytania dotyczące oceny kształcenia zdalnego oraz wizji szkoły w bliższej i dalszej przyszłości przedstawiamy w tabeli 4.

Tabela 4. Ocena edukacji zdalnej i wizja szkoły w dalszej i bliższej przyszłości

Jak podoba się Tobie kształcenie zdalne?	%	N
Bardzo mi się podoba i wolę je od chodzenia do szkoły.	34,91	681
Podoba mi się, ale wolę chodzić do szkoły.	27,93	545
Nie podoba mi się i wolę chodzić do szkoły.	22,09	431
Nie podoba mi się, ale i tak wolę to, niż chodzić do szkoły.	15,07	294
Gdybyś mógł/mogła wybrać, to czy po zakończeniu pandemii chciałabyś/chciałbyś uczyć się zdalnie?	%	N
Zdecydowanie nie. Chcę już na zawsze wrócić do nauki w szkole.	31,06	606
Trochę tak i trochę nie. Można by to jakoś połączyć i mieć trochę lekcji w szkole i trochę zdalnie.	45,41	886
Zdecydowanie tak – wolę uczyć się w domu, przez Internet.	23,53	459
Jak sądzisz, czy w przyszłości, gdy Twoje dzieci pójdą do szkoły, to będą uczyć się w normalnych szkołach, czy może lekcje będą przez Internet?	%	N
Na pewno będą wtedy szkoły i zwykle lekcje z nauczycielami.	47,87	934
Szkoły będą, ale wiele lekcji będzie przez Internet.	34,65	676
Nie będzie już wtedy szkół i wszystkie lekcje będą przez Internet.	5,23	102
Będzie jeszcze inaczej.	12,25	239
A gdybyś Ty w przyszłości był dyrektorem szkoły, albo ministrem edukacji, i mógłbyś/mogłabyś zdecydować, jak ma wyglądać szkoła, to czy uczniowie uczyliby się w domu, czy w szkole?	%	N
Uczniowie uczyliby się w szkołach podczas lekcji z nauczycielami.	41,57	811
Uczniowie uczyliby się trochę w szkołach, a trochę zdalnie, czyli w domu przez Internet.	39,31	767
Nie byłoby szkół i wszystkie lekcje byłyby zdalnie, przez Internet.	8,61	168
Byłoby jeszcze inaczej.	10,51	205

Źródło: opracowanie własne.

Aż 35% respondentów bardzo polubiło nauczanie zdalne i wolałoby nadal uczyć się w tym trybie, zamiast wracać do stacjonarnej szkoły. Większość uczniów i uczennic chciałaby po zakończeniu pandemii COVID-19 uczyć się hybrydowo (45%), ale przewidują, że w przyszłości szkoły pozostaną stacjonarne.

Wybrane cechy uczniów i ich środowiska a doświadczenia szkolne w trakcie edukacji zdalnej

Płeć

Płeć badanych osób okazała się zmienną różnicującą doświadczenia szkolne. Chłopcy bardziej jednoznacznie niż dziewczęta określają, jak radzili sobie z technicznymi aspektami kształcenia zdalnego. Dominują oni zarówno w grupie osób wybierających odpowiedź *Tak, bo często nie umiem różnych rzeczy obsłużyć* (46,3% chłopcy, 38,9% dziewczęta), jak i *Nie, bo prawie zawsze wiem, jak wszystkiego używać* (52,5% chłopcy, 37,3% dziewczęta) na pytanie: *Czy gdy uczysz się poprzez komputer, tablet lub telefon, to uczenie się jest bardziej skomplikowane?* ($\chi^2=43,56$, $df=6$, $p<0,001$). Chłopcy znacznie bardziej negatywnie ocenili poziom radzenia sobie z technicznym aspektem nauczania zdalnego przez swoich nauczycieli. Na przykład wśród osób, które wybrały odpowiedź: *Nie – w zasadzie żaden nauczyciel nie radzi sobie i ciągle mieli jakieś problemy* na pytanie dotyczące tego problemu było 54,8% chłopców, a tylko 24,2% dziewcząt ($\chi^2=30,09$, $df=6$, $p<0,001$).

Kształcenie zdalne podoba się bardziej chłopcom, niż dziewczętom, ale to dziewczęta dominują w grupie twierdzącej, że taki wariant edukacji nie podoba im się, ale i tak wolą go, niż chodzenie do szkoły ($\chi^2=21,61$, $df=6$, $p<0,001$). W pytaniach dotyczących przyszłości chłopcy dominują liczebnie w grupach, które odpowiadały, że wołałyby, żeby szkoła po pandemii była całkowicie zdalna (53,3% chłopcy, 35,4% dziewczęta, $\chi^2=17,35$, $df=4$, $p<0,005$) oraz w tej, która uważa, że w dalszej przyszłości szkoła będzie tylko zdalna. Tu przewaga jest naprawdę znacząca: 63,7% tych odpowiedzi to opinie chłopców, a tylko 21,6% dziewcząt ($\chi^2=40,94$, $df=6$, $p<0,001$).

Nie wykazano różnic istotnych statystycznie ze względu na płeć w zakresie czasu nauki przy komputerze w dniach od poniedziałku do piątku, ale już jeśli chodzi o czas wolny w tygodniu szkolnym, te różnice są: chłopcy spędzają więcej czasu wolnego korzystając ze sprzętów elektronicznych, niż dziewczęta ($\chi^2=21,49$, $df=6$, $p<0,01$).

Wiek

Wyróżniliśmy grupy wiekowe: 9–12 lat, 13–15 lat, 16–17 lat, 18–20 lat. Nastolatki statystycznie częściej, niż inne grupy wiekowe, wybierali odpowiedź: *Nie podoba mi się, ale i tak wolę to, niż chodzić do szkoły* na pytanie

o ocenę kształcenia zdalnego ($\chi^2=51,56$, $df=12$, $p<0,001$). Mniej więcej 4 na 10 nastolatków spędzało na nauce w ciągu tygodnia więcej niż 8 godzin, podczas gdy było to udziałem tylko 16% młodszych dzieci i 32,7% pełnoletnich uczniów ($\chi^2=109,41$, $df=16$, $p<0,001$). Najmłodsze dzieci najkrócej korzystały też ze sprzętów elektronicznych do nauki w trakcie weekendu ($\chi^2=42,22$, $df=16$, $p<0,001$), ale w tygodniu szkolnym aż 4 na 10 z nich spędzało dodatkowe 1–3 h przed komputerem w czasie wolnym. Starsi uczniowie spędzali tego czasu więcej ($\chi^2=72,03$, $df=16$, $p<0,001$), ale wyniki dla młodszych dzieci są i tak bardzo wysokie.

Im starsza wiekiem grupa uczniów i uczennic, tym więcej osób wybierało odpowiedź: *Wolę uczyć się w domu, przez Internet* na pytanie o ocenę edukacji zdalnej w porównaniu ze stacjonarną. Najmłodszy uczniowie różnią się pod tym względem bardzo wyraźnie – to oni chcieliby jak najszybciej i na stałe wrócić do stacjonarnych szkół ($\chi^2=18,73$, $df=8$, $p<0,05$).

W grupach najmłodszych i najstarszych uczniów dominują osoby, które są przekonane o tym, że w dalszej przyszłości szkoły będą w pełni stacjonarne ($\chi^2=49,60$, $df=12$, $p<0,001$). Najmłodszy uczniowie i uczennice taką właśnie szkołę wybraliby, gdyby mogli decydować o jej przyszłości ($\chi^2=51,67$, $df=12$, $p<0,001$).

Miejsce zamieszkania i lokalizacja szkoły

Miejsce zamieszkania okazało się zmienną, która nie jest w związkach statystycznie istotnych z badanymi aspektami doświadczeń szkolnych. Inaczej ma się rzecz w odniesieniu do lokalizacji szkoły.

Osoby uczące się na wsi stanowią 14,2% grupy deklarującej, że nauczyciele dobrze sobie radzili, ale już aż 30,5% tej, która wybrała odpowiedź: *Nie – w zasadzie żaden nauczyciel nie radzi sobie i ciągle mieli jakieś problemy* na pytanie o umiejętności techniczne nauczycieli i nauczycielek ($\chi^2=14,42$, $df=6$, $p<0,05$). Są to osoby w najniższym stopniu przekonane o tym, że ich nauczyciele sobie poradzili. Uczniowie ze szkół zlokalizowanych na wsi tym różnią się też od swoich rówieśników z innych szkół ze względu na lokalizację, że chcieliby w większym stopniu powrotu do stacjonarnej szkoły ($\chi^2=12,43$, $df=4$, $p<0,05$).

Najwięcej godzin w trakcie szkolnego dnia na nauce przed komputerem spędzali uczniowie i uczennice z małych miast ($\chi^2=18,57$, $df=8$, $p<0,05$).

Dyskusja

Z diagnostycznej części prezentowanego tu raportu wyłania się obraz, który wpisuje się w inne diagnozy po roku edukacji zdalnej. Od początku cieszyła się ona wysokimi ocenami uczniów i uczennic – na przykład w raporcie Marleny Plebańskiej, Aleksandry Szyller i Małgorzaty Sieńczewskiej (2020), opublikowanym już w czerwcu 2020 roku, aż 46,6 % uczniów i uczennic wyraziło akceptację dla pomysłu, aby szkoła w przyszłości była zdalna. Eksperci alarmują jednak, że może być to związane w wielu przypadkach z ogólnym spadkiem motywacji, spadkiem zainteresowania szkołą, lękiem przed ponownymi kontaktami z rówieśnikami (Jachimczak i Bilicki, 2021). Jeśli tym byłyby motywowane odpowiedzi naszych respondentów, to zarysowany obraz prowadziłby do pesymistycznych wniosków. Inną ścieżką interpretacyjną jest jednak zestawienie uzyskanych wyników z danymi ukazującymi uogólniony wzrost kompetencji uczniów i nauczycieli (Centrum Polityk Publicznych, 2020; Gop i Jaskulska, 2020; Jaskulska i Jankowiak, 2020) i odnajdowania przez niektóre grupy uczących się szansy w kształceniu zdalnym, na przykład równy dostęp do zajęć pozalekcyjnych.

Jeśli jednak przyjrzymy się szczegółowo badanej grupie okaże się, że zwoleńnikami powrotu do stacjonarnej szkoły są raczej uczniowie i uczennice ze szkół wiejskich, niż miejskich, raczej dziewczęta, niż chłopcy. W świetle dotychczasowych badań chłopców oraz uczniów z miast można określić grupami uprzywilejowanymi. Szczególnie w wymiarze kompetencji cyfrowych to właśnie chłopcy i osoby uczące się w miastach górują nad rówieśniczkami i mieszkańcami wsi. Można mówić o różnych wskaźnikach tego stanu rzeczy. Na przykład w 2012 roku odsetek gospodarstw domowych z szerokopasmowym dostępem do Internetu na wsi wynosił 60%, podczas gdy w dużych miastach 74,3%. W kolejnych latach zauważa się tendencję wzrostową na wsiach w tym zakresie, ale jeśli spojrzymy na wskaźniki związane z tym jak wykorzystywany jest Internet i poziom kompetencji mieszkańców różnych obszarów, nadal tereny miejskie są uprzywilejowane (Batorski i Płoszaj, 2021). Ważne jest także to, że nie tyle miejsce zamieszkania, co lokalizacja szkoły na wsi okazała się czynnikiem łączącym się z gorszą oceną edukacji zdalnej. A szkolne środowisko szkolne nie tylko w czasach badań Zbigniewa Kwiecińskiego (2002), ale i dziś, w wielu wymiarach wydaje się być mniej sprzyjające rozwojowi kompetencji przyszłości, niż środowisko miejskie. Jak pisze Sylwia Michalska (2020, s. 134) we wnioskach z prowadzonych przez

siebie badań funkcjonowania szkół wiejskich w czasie edukacji zdalnej „wydaje się, że specyfika szkoły wiejskiej – z mniejszą na ogół liczbą uczniów, większą siecią kontaktów nieformalnych między nauczycielami a lokalną społecznością – pomagały w opanowaniu kryzysów wynikających z trudności komunikacyjnych. Jednocześnie jednak zdalne nauczanie ujawniło większe niż w miastach deficyty związane z brakami w sprzęcie, słabym dostępem do szybkiego Internetu, brakiem kompetencji cyfrowych uczestników zdalnego nauczania itd. Proces edukacji został udomowiony, a rodzice w bardzo wielu – jeśli nie większości – przypadkach bez jakiegokolwiek przygotowania dokooptowani do tego procesu. Sam proces zdalnego nauczania był na wsi trudniejszy z dwóch co najmniej powodów: gorszej publicznej i prywatnej infrastruktury IT oraz niższych kompetencji mieszkańców w ich obsłudze”.

Drugi wątek to różnicowanie wyników we względu na płeć badanej grupy. Chłopcy niżej, niż dziewczęta oceniają to, jak z techniczną stroną nauczania poradzili sobie ich nauczyciele. Podobny wynik uzyskano w ogólnopolskim badaniu *Nastolatki wobec Internetu*. Zdiagnozowano też możliwe powody tego stanu rzeczy – chłopcy, w porównaniu do dziewcząt, lepiej posługują się nowymi technologiami i przez to mają bardziej krytyczną opinię (Lange i Osiecki, 2014). A zatem fakt, że to właśnie chłopcy i osoby mieszkające w miastach windują oceny edukacji zdalnej, przemawia za tezą o pogłębianiu różnic w czasie pandemii. Wyniki innych badań wyraźnie zresztą wskazują, że tak sytuację tę postrzegają także nauczycielki i nauczyciele – w raporcie Sylwia Jaskulskiej i Barbary Jankowiak (2020) czytamy, że co drugi nauczyciel twierdzi, iż kształcenie na odległość pogłębia różnice między uczniami.

Ważnym wątkiem w pracy wychowawczej po pandemii powinna być higiena cyfrowa. Ucząc się zdalnie młodzi ludzie nie zmienili sposobów spędzania czasu wolnego, tym samym często wielokrotnie zwiększając czas bycia online. Podnoszenie świadomości uczniów i uczennic, czym jest higiena cyfrowa i dlaczego jest ona ważna, warto wpisać na listę rekomendacji dla szkół na bliższą i dalszą przyszłość.

Bibliografia

- Batorski, D. i Płoszaj, A. 2021. *Diagnoza i rekomendacje w obszarze kompetencji cyfrowych społeczeństwa kompetencji cyfrowych społeczeństwa i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu i przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu w kontekście zaprogramowania wsparcia w latach 2014–2020*. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

- Bieganowska-Skóra, A. i Pankowska, D. 2020. *Moje samopoczucie w e-szkole*. <https://lscdn.pl/pl/publikacje/publikacje-pozostale/12130,Raport-z-badan-nad-samopoczuciem-uczniow-w-e-szkole.html> (26.06.2021).
- Centrum Polityk Publicznych. 2020. *Raport z badania: Kształcenie na odległość oczami nauczycieli, dyrektorów szkół, uczniów i rodziców*. <https://mcdn.edu.pl/3d-flip-book/raport-z-badania-ksztalcenie-na-odleglosc-oczami-nauczycieli-dyrektorow-szkol-uczniow-i-rodzicow/> (20.06.2021).
- Drozdowski, R., Frąckowiak, M., Krajewski, M., Kubacka, M., Modrzyk, A., Rogowski, Ł., Rura, P. i Stamm, A. 2020. Życie codzienne w czasach pandemii. Raport z pierwszego etapu badań. http://socjologia.amu.edu.pl/images/pliki/r%C3%B3C5%BCne_prezentacje_etc/%C5%BBycie_codzienne_w_czasach_pandemii_-_Wydzia%C5%82_Socjologii_UAM_-_WWW.pdf (29.06.2021).
- Gałwas, B. i Nowak, S. 2007. *Rola kształcenia na odległość w tworzeniu krajowego systemu kształcenia przez całe życie*. Warszawa: Wydawnictwo PjWSTK.
- Gop, A. i Jaskulska, S. 2020. Kształcenie na odległość a rozwój kompetencji cyfrowych uczniów i ich rodziców w świetle wyników badań – w kierunku nowej szkoły. *Studia Edukacyjne*. 58, ss. 27–46.
- Jachimczak, B. i Bilicki, T. 2021. *Powrót do szkoły po okresie pandemii i nauczania zdalnego*. Łódź: Fundacja Innopolis.
- Jakubczak, B. 2008. Kształcenie zdalne przez Internet jako urzeczywistnienie idei edukacji bez granic. W: Czajkowska, A. i Rondalska D. red. *Edukacja bez granic mimo barier: Przestrzeń tworzenia*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Jaskulska, S. i Jankowiak, B. 2020. Postawy nauczycielek i nauczycieli wobec kształcenia na odległość w czasie pandemii COVID-19. *Studia Edukacyjne*. 57, ss. 47–65.
- Kopciał, P. 2013. Analiza metod e-learningowych stosowanych w kształceniu osób dorosłych. *Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki*. 9, ss. 79–99.
- Krauze-Sikorska, H., Klichowski, M., Jaskulska, S., Jankowiak, B., Sikorska, J. i Koziarski, J. 2020. *Twoja lekcja w przyszłości. Jak wyobrażasz sobie naukę w szkole po pandemii COVID-19? Raport z badania ankietowego*. VULCAN. <https://sites.google.com/view/twoja-lekcja-w-przyszlosci> (26.06.2021).
- Kwieciński, Z. 2020. *Bezbronni: odpad szkolny na wsi*. Warszawa: Wydawnictwo Edytor.

- Michalska, S. 2020. Szkoła wiejska w czasie pandemii. *Wież i Rolnictwo*. 3 (188), ss. 119–139.
- Milska, K.A., Krakowiak, M., Zdun-Ryżewska, A., Błażek, M. i Słoniewski, P. 2021. Funkcjonowanie Polaków w okresie pandemii COVID-19 z uwzględnieniem poziomu ich wykształcenia i płci. *Psychiatria*. 18 (2), ss. 92–96.
- Lange, R. i Osiecki, J. 2014. *Nastolatki wobec Internetu*, https://akademia.nask.pl/badania/raport_z_badan_nastolatki_wobec_internetu.pdf (29.06.2021).
- Plebańska, M., Szyller, A. i Sieńczewska, M. 2020. *Edukacja zdalna w czasach COVID-19. Podsumowanie wyników badania Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego*. https://kometa.edu.pl/uploads/publication/941/24a2_A_a_nauczanie_zdalne_oczami_nauczycieli_i_uczniow-RAPORT.pdf?v2.8 (25.06.2021).
- Przybysz-Gardysz, E. 2020. *Dlaczego projekt „zaprosz mnie na swoją lekcję” może zmienić edukację w Polsce?* <https://dlanauczycieli.blogspot.com/2020/06/korzysci-projektu-zapros-mnie-na-swoja.html> (30.06.2021).
- Ptaszek, G., Stunża, G.D., Pyżalski, J., Dębski, M. i Bigaj, M. 2020. *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Pyżalski, J. 2020. *Edukacja zdalna pokazała, że szkoła stoi relacjami*. <https://edukacja.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/7727346,edukacja-nauczanie-zdalne-koronawirus-pandemia-szkola-relacja-nauczyciel-uczen.html> (25.06.2021).

Distance education during the COVID-19 pandemic in the experiences of Polish students: everyday life and a vision of school's future

Abstract: Our project was conducted during the COVID-19 pandemic. 1955 students from Polish schools participated in the study. The aim was to detect school experiences of children, adolescents and young adults. The results show the lack of digital hygiene, but also the respondents' general satisfaction with the distance learning and their including its elements in the vision of the school of the future. The differences in the experiences of boys and girls and of the learners in rural and urban areas are a premise for the interpretation of the obtained results in the direction of deepening the previously existing inequalities associated with distance learning.

Keywords: distance learning, Polish school, school experiences, coronavirus

Translated by Mateusz Marciniak